

22. TÜRK KLİNİK MİKROBİYOLOJİ VE
İNFEKSİYON HASTALIKLARI KONGRESİ

**Ülkemizde ve Dünyada Pandemi,
Yönetilebildi mi? Bitecek mi?**

Pınar Okyay

Pandemi bitti mi?

**«Pandemi bitmekten çok uzak ve
her yerde bitene kadar hiçbir yerde bitmeyecek»**

DSÖ Direktörü Tedros Adhanom Gebreyesus, 9 Mart 2022

<https://news.un.org/en/story/2022/03/1113632>

Pandemi bitti mi?

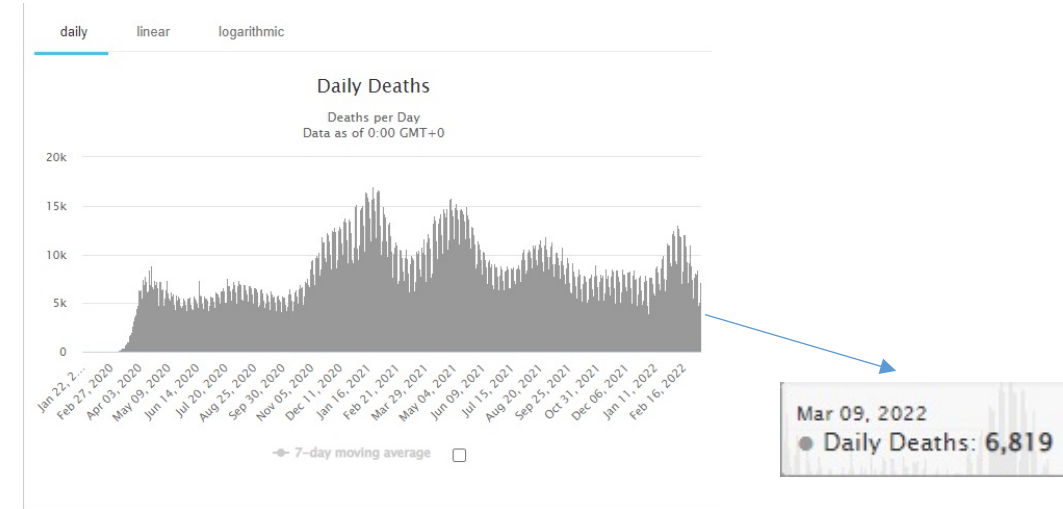
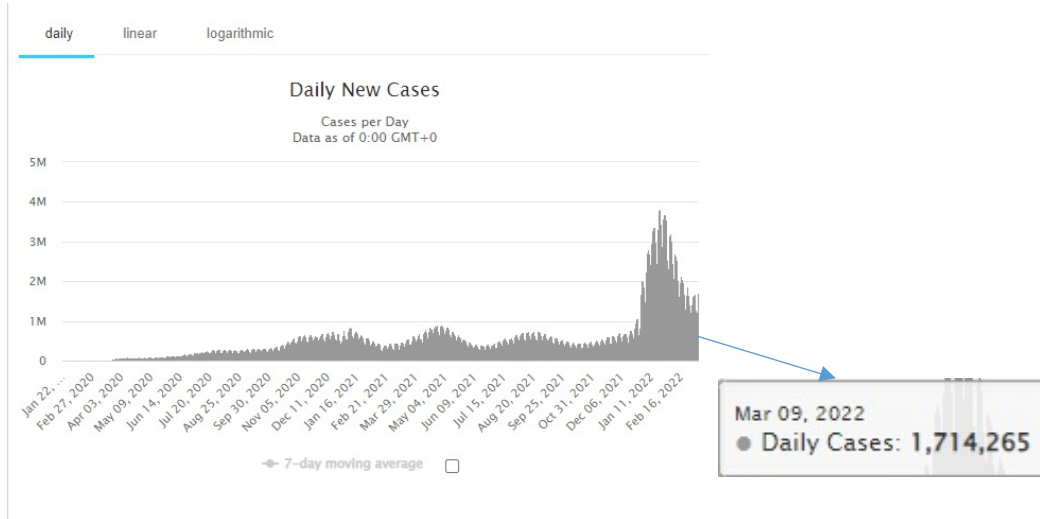
«Virüsün artık dikiz aynasında olduğunu düşünmek büyük hatadır»

BM Genel Sekreteri António Guterres, 9 Mart 2022

<https://news.un.org/en/story/2022/03/1113632>

Pandeminin 3. yılına girerken

- İki yılda toplam **452,081,258** olgu
6,045,749 ölüm
- **9 Mart 2022**

Sosyal yükü çok büyük

- 2020'deki en yüksek noktasında, okul çocuklarının %90'ı okula gidemedi
- 10 milyon daha fazla kız çocuğu erken evlilik riski altında kaldı
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet arttı
- 115-125 milyon insan aşırı yoksulluğa itildi

https://theindependentpanel.org/wp-content/uploads/2021/05/COVID-19-Make-it-the-Last-Pandemic_final.pdf

Pandemi Yönetimi

- Kral çıplak!
- İnsan, tarihinin belki de en büyük güvensizliği yaşıyor.
- Dirençli toplumlar yaratmaktan çok uzağız.

Dirençli toplumlar

- Virüs kalıcı belki ama olağandışı durumumuzun ne kadar kalıcı olacağını sağlık yönetimlerimiz ve toplumlarımızın uyumu belirleyecek.

Covid Resilience Ranking

← Worse Better →

Get info and sort on table headers ⓘ

REOPENING PROGRESS COVID STATUS ▼ QUALITY OF LIFE ▼

RANK	CHANGE	ECONOMY	BLOOMBERG RESILIENCE SCORE	VACCINE DOSES PER 100	LOCKDOWN SEVERITY	FLIGHT CAPACITY	VACCINATED TRAVEL ROUTES
1	–	UAE	76.2	259.1	44	-27.7%	412
2	▲8	Ireland	75.5	211.5	23	-25.3%	411
3	▼1	Saudi Arabia	74.1	172.5	49	-20.3%	389
4	▲7	Norway	72.8	208.1	25	-33%	411.5
5	▲42	Australia	71.7	208	44	-47.8%	408
6	▲7	Spain	69.2	204	49	-24.1%	412.5
7	▼4	Finland	67.9	206.8	42	-51.8%	412.5
8	▲11	Colombia	66.8	151.3	59	16.4%	405.5
9	▲3	U.K.	66.8	208	42	-41.3%	412
10	▲11	Portugal	66	224	14	-19.6%	230
11	▲21	Denmark	65.8	226	17	-42.4%	412.5
12	▲18	Belgium	65.4	215.5	47	-37.1%	411.5
13	▲1	Canada	65.2	212.7	69	-47.7%	409.5
14	▲8	Switzerland	64.7	180.5	56	-39.4%	412.5
15	▼9	Chile	64.7	247.2	30	-17%	285
16	▲20	France	64.4	219.3	64	-27.8%	412
17	▲32	Argentina	64.3	203.9	37	-41.7%	405
18	▼14	Turkey	64	173.6	62	-23.2%	407.5
19	▲8	Malaysia	63.8	201.7	54	-55.7%	397
20	▲3	U.S.	63.2	167.1	59	-8.8%	413.5

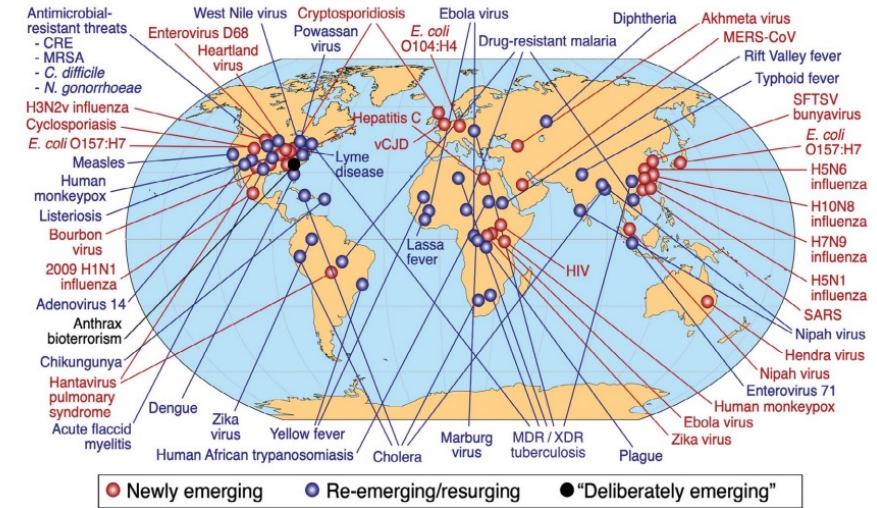
Show all 53 ▼

Note: Latest data as of Feb. 23, 2 p.m. Hong Kong time. Flight Capacity and Vaccinated Travel Routes metrics were introduced in June 2021, whereas the Positive Test Rate indicator was phased out in February 2022. See more [here](#).

Bilim insanlarının uyarılarını dikkate almak gerekiyor!

- İnsanlar, evcil hayvanlar ve yaban hayatı arasındaki etkileşimler sonucunda daha önce hiç görülmemiş patojenler ortaya çıkacak; ölçek ve yoğunluğu sürekli artan bu etkileşimler yerel ekosistemleri aşırı baskılayarak er ya da geç ölümcül virüsler yaratacaktır.
- Yeni Koronavirüs bunların en yenisi olabilir ancak, doğanın üzerinden elimizi çekmezsek sonuncusu olmayacaktır

Figure 1: Global Examples of Emerging and Re-emerging Diseases by the Global Preparedness Monitoring Board

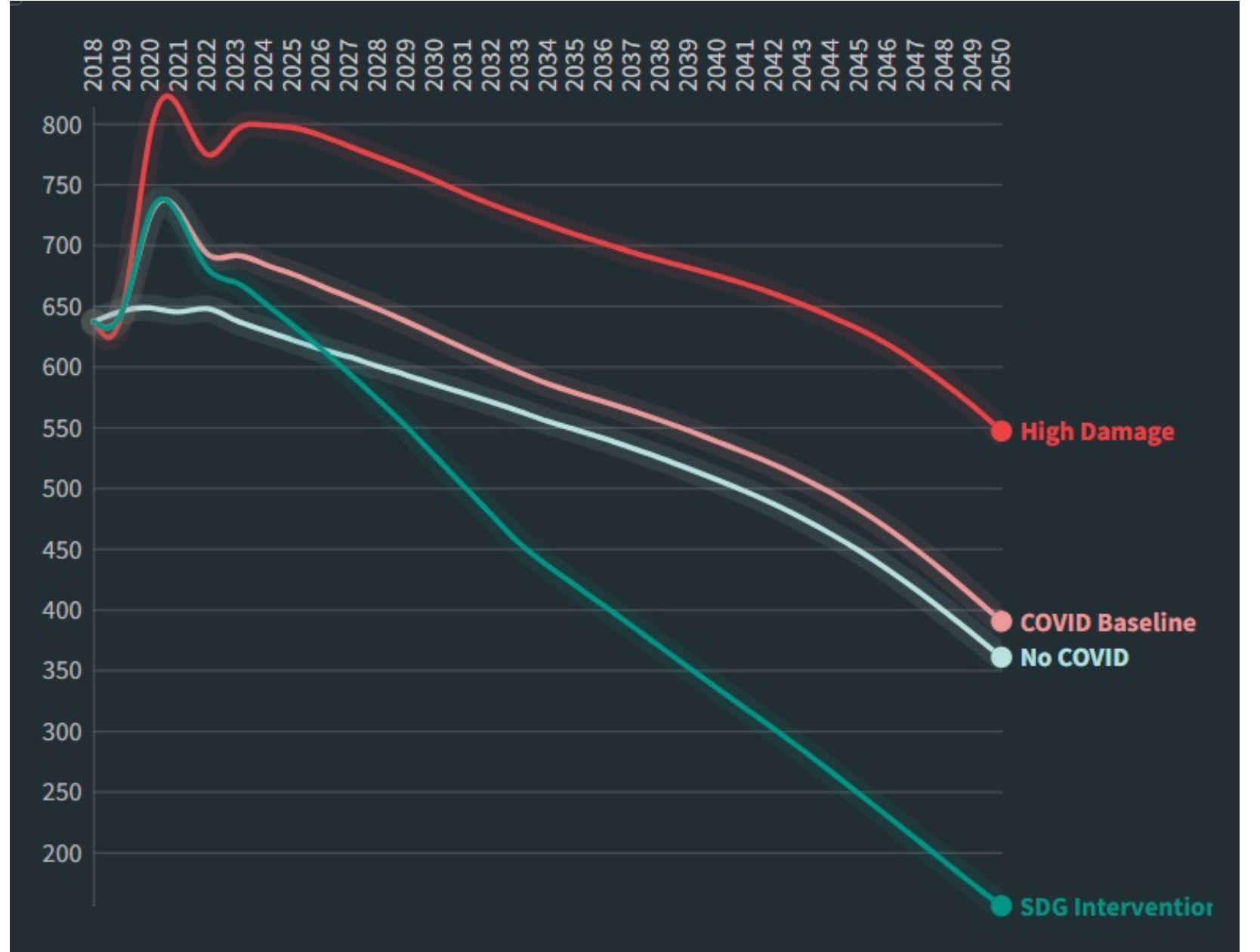
Source: Global Preparedness Monitoring Board's 2019 Annual Report on Global Preparedness for Health Emergencies, A World At Risk

Yoksulluk!

Salgının başlangıcından bu yana, dünyanın en zengin 10 milyarderi daha da zenginleşirken, küresel nüfusun yüzde 99'u gelir kesintileri gördü.

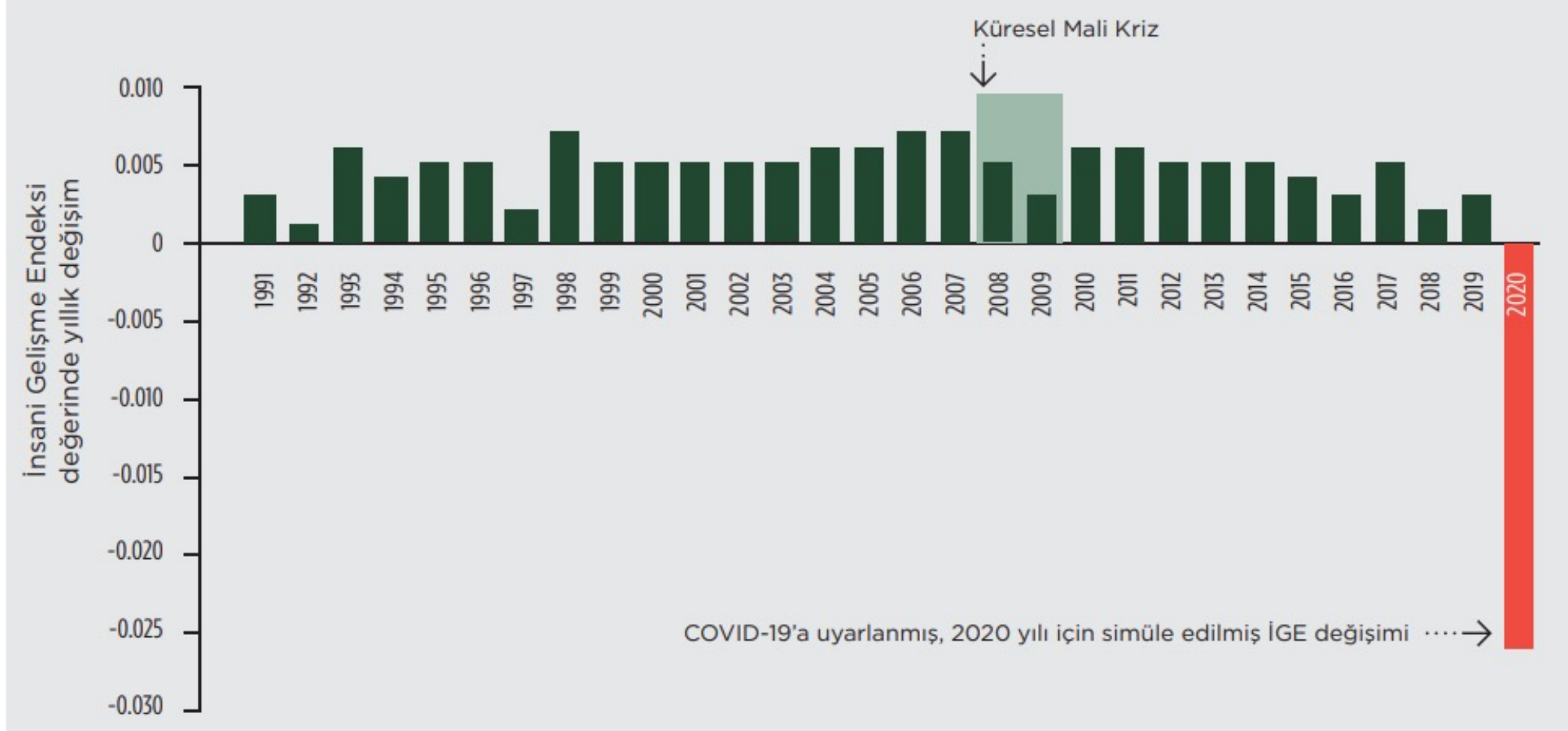
2030 yılında;

- COVID-19'un bir sonucu olarak yoksulluğa itilen on kişiden yaklaşık sekizi, insani gelişmenin alt ucundaki ülkelerde yaşayacak ve en ağır yük Afrika'ya düşecek.

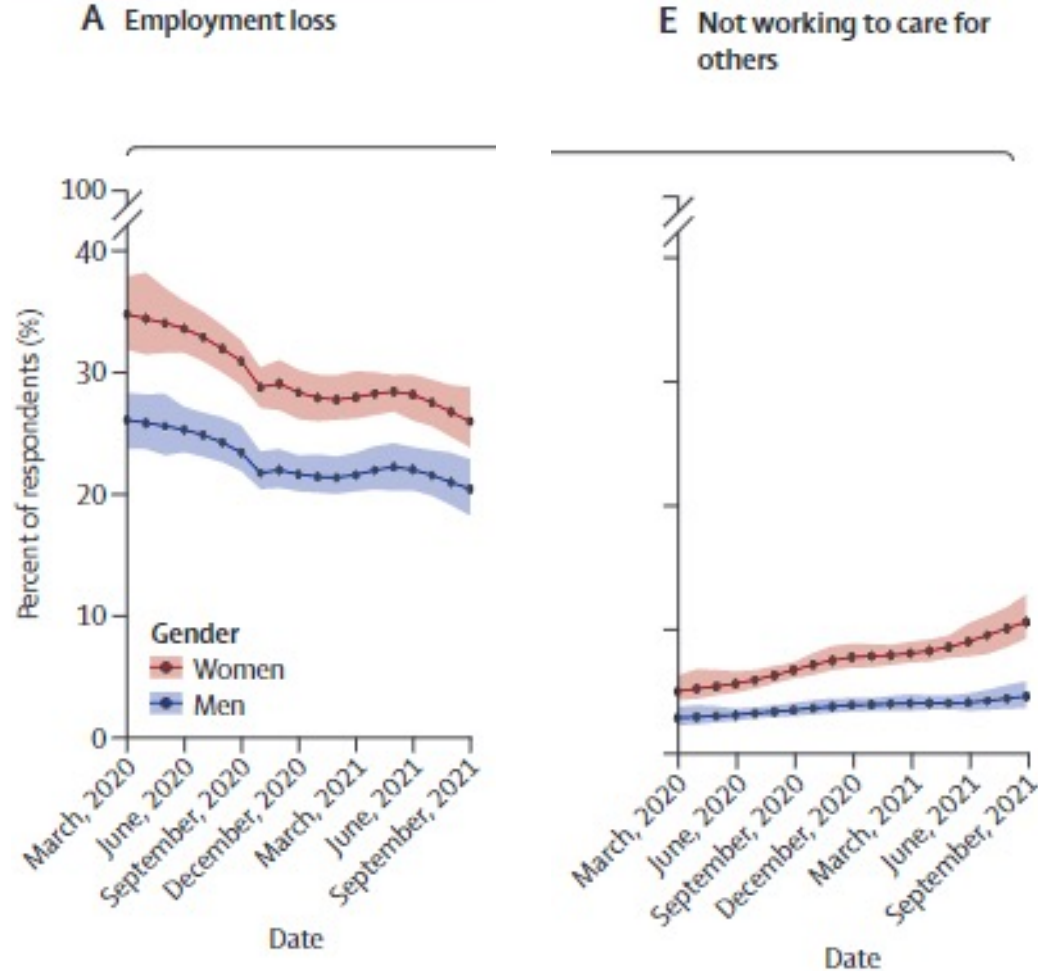
İnsani Gelişme İndeksi

Şekil 4 COVID-19 küresel salgınının insani gelişme üzerinde yarattığı eşi benzeri görülmemiş şok

Kaynak: UNDP 2020'deki Şekil 3'ün güncellenmiş hali.

Cinsiyet eşitsizliği

- Kadınlarda istihdam kaybı bildirme olasılığı erkeklere göre daha yüksek
- Başkalarına bakmak için işten vazgeçme
- Kadınların ve kızların, okulların kapanması dışındaki nedenlerle okulu bırakmaları erkeklere ve erkeklere göre 1,21 kat (1.20–1.21) daha fazla
- Kadınların pandemi sırasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin arttığını bildirme olasılığı erkeklerden 1,23 (1.22–1.23) kat daha fazla

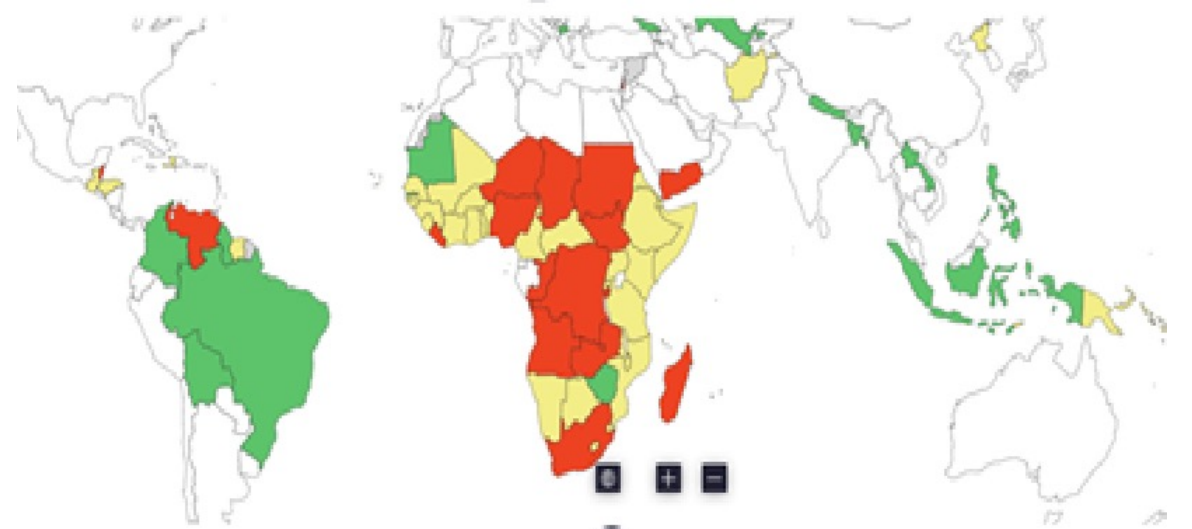
The Gender Equality Metrics team and the COVID-19 Forecasting team at Institute for Health Metrics and Evaluation. **Quantifying the effects of the COVID-19 pandemic on gender equality in health, social, and economic indicators.** *The Lancet*. 2 March 2022.

Teknoloji eşitsizliği

<https://www.biotech-careers.org/biotech-companies>

- **Yerel aşı üretimi!**
- Teknolojiyi paylaşımı
- Kapasite gelişimi
- Bilimsel uzmanlık desteği

<https://worldpoverty.io/>

Eşitsizlikler arttı!

- Pandemi sadece mevcut eşitsizlikleri büyütmekle ve şiddetlendirmekle kalmadı, aynı zamanda bunlar üzerinde de gelişti.
- İkinci boyut, pandeminin yeni bölünmeler yaratmış olmasıdır. Ortaya çıkan en belirgin bölünme, evden çalışıp çalışamayacağınıza veya ne ölçüde çalışabileceğinize dayanmaktadır.
- Desteklerin boyutu ve çeşitliliği belirleyicidir.

Sanat ve sanatçıların durumu

- **Sanat fuarları**

- Tüm satışların %50-70'ı fuarlarda yapılıyor
- Galeriler yeni sanatçıları buralarda tanıtıyor
- Dijital fuarlarda
 - OVR (online viewing room) ile ancak %25 iş yapabildiklerini belirtiyorlar.

- **Sanat galerileri**

- Küçük ve orta ölçekli galerilerin %75i kapanma ile karşı karşıya

- **Müzayedeler**

- Müzayedeler çevrimiçiye taşındı.
- Temsilciler aracılığı ile (sanat simsarları)
 - En az %30luk bir kayıp

120K686 – Küresel COVID-19 Salgınının Türkiye'deki Çağdaş Sanatı Dönüştürücü Etkileri

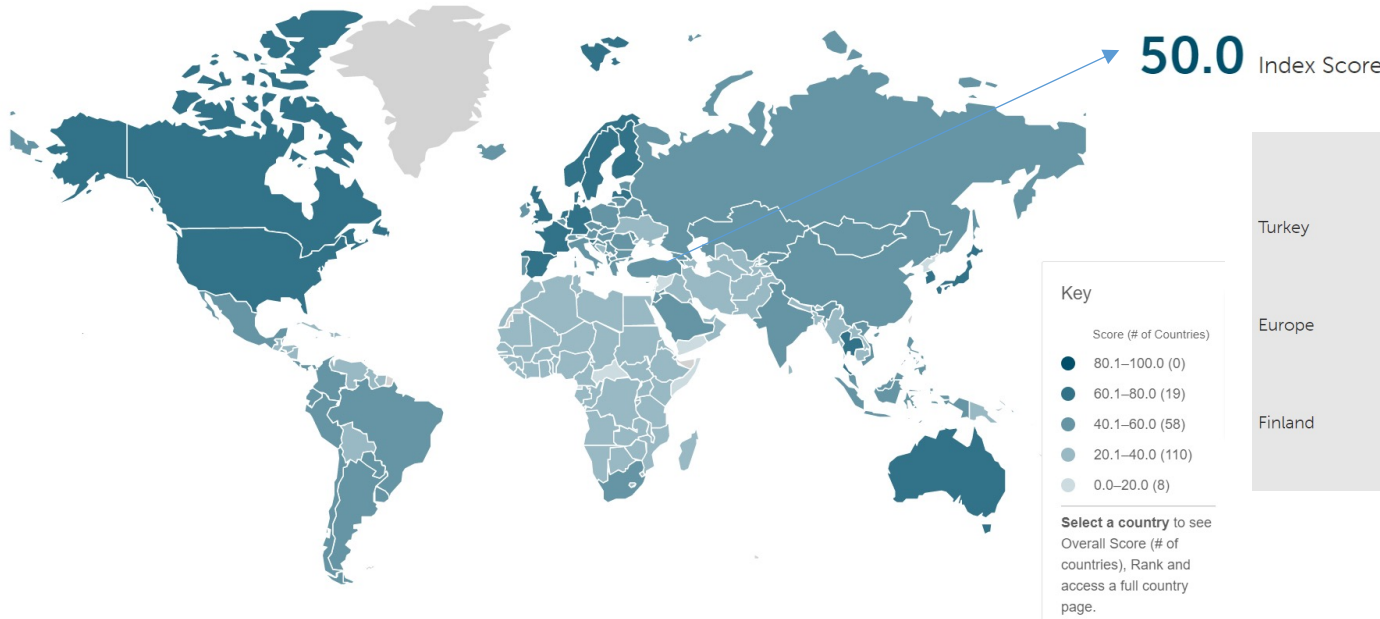
Doç. Dr. Eser SELEN – Kadir Has Üniversitesi
Dr. Aylin SUNAM – Kadir Has Üniversitesi
Doç. Dr. Aslı ÇARKOĞLU – Kadir Has Üniversitesi

- Türkiye'deki **sanat ekonomisinin kırılganlığı ve alandaki altyapı eksikliği** nedeni ile salgın alanı son derece olumsuz etkilemiştir.
- **Her 5 sanatçıdan 3'ü salgın sürecinde gelir kaybı** yaşamıştır.
- Etkinliklerin çevrimiçi ortama taşınması: bir süre sonra ilgileri aynı derecede devam etmemiştir.
- «Çağdaş sanat sektörünü kapsayacak iyileştirme çalışmalarının ve destek mekanizmalarının geliştirilmesi son derece elzem olduğu düşünülmektedir. **Ne doğrudan işçi, memur, uzman olabilen ne de kapitalist sistemin dışında kalabilen sanatçıların, sanatçılığın meslek olarak var olmadığı bir coğrafyada, maddi ve manevi biçimlerde desteklenmemesi ülkenin kültürel ve sanatsal gelişiminin duraksamasına sebebiyet vereceği öngörülmektedir.** Devletin çağdaş sanat alanını da bir sektör olarak tanıması, sanatçı ve sanat profesyonellerini alanın çalışanları olarak kabul etmesinin gerekliliği düşünülmektedir. Devletin, belediyelerin ve özel sektörün kültür sanat kurumlarının liderliğinde bir araya gelerek sanat ekonomisini güçlendirecek sürdürülebilir stratejiler geliştirilmesi, politika üretmesi, devletin bu stratejileri kalkınma planlarına dâhil ederek uygulamasının gerekli olduğu değerlendirilmiştir.»

Sağlıkta eşitsizlik arttı!

Küresel Sağlık Güvenliği İndeksi

GHS INDEX
GLOBAL HEALTH
SECURITY INDEX

	Overall	Prevent	Detect	Respond	Health	Norms	Risk
Turkey	50.0	51.1	41.4	36.6	53.9	59.7	57.2
Europe	0.0	49.7	58.3	47.3	42.8	55.4	71.7
Finland	70.9	58.2	67.5	70.7	68.7	77.8	82.6

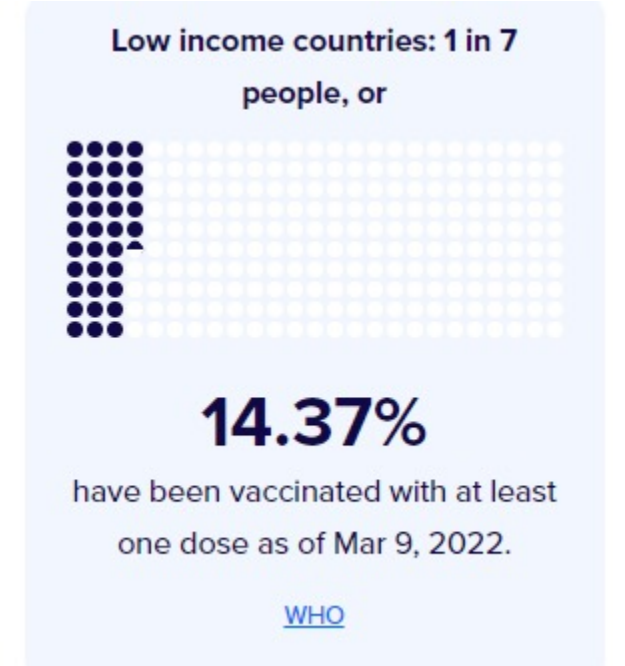
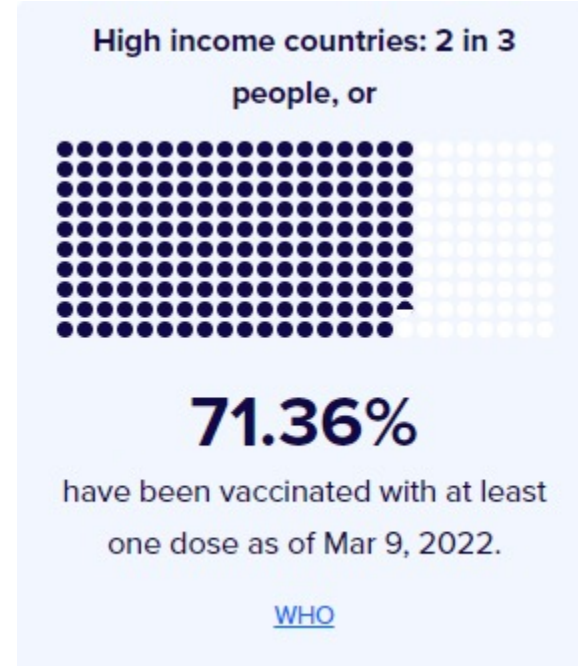
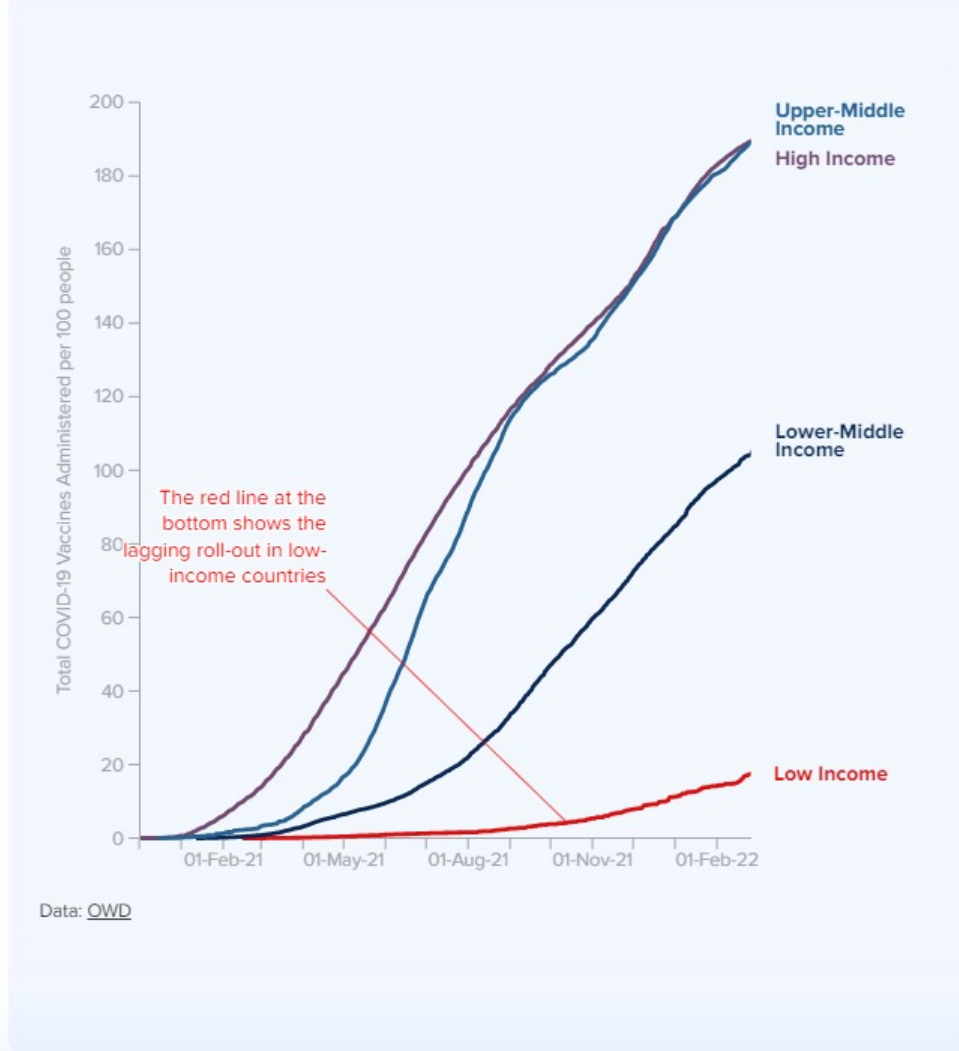
Tüm ülkeler bir sonraki büyük salgın için “tehlikeli bir şekilde hazırlıksız” durumda

Aşı eşitsizliği: önemli değişken

- Aşı eşitliği, aşıların,
 - ihtiyaçlara göre
 - ekonomik durumlarından bağımsız olarak
 - tüm ülkelere dağıtılması gerektiği anlamına gelir.
- Aşılar erişim ve aşıların dağıtımı,
 - ırk, din, siyasi inanç, ekonomik veya başka herhangi bir sosyal koşul gözetmeksizin
 - her insanın ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkına dayanan ilkelere dayanmalıdır.

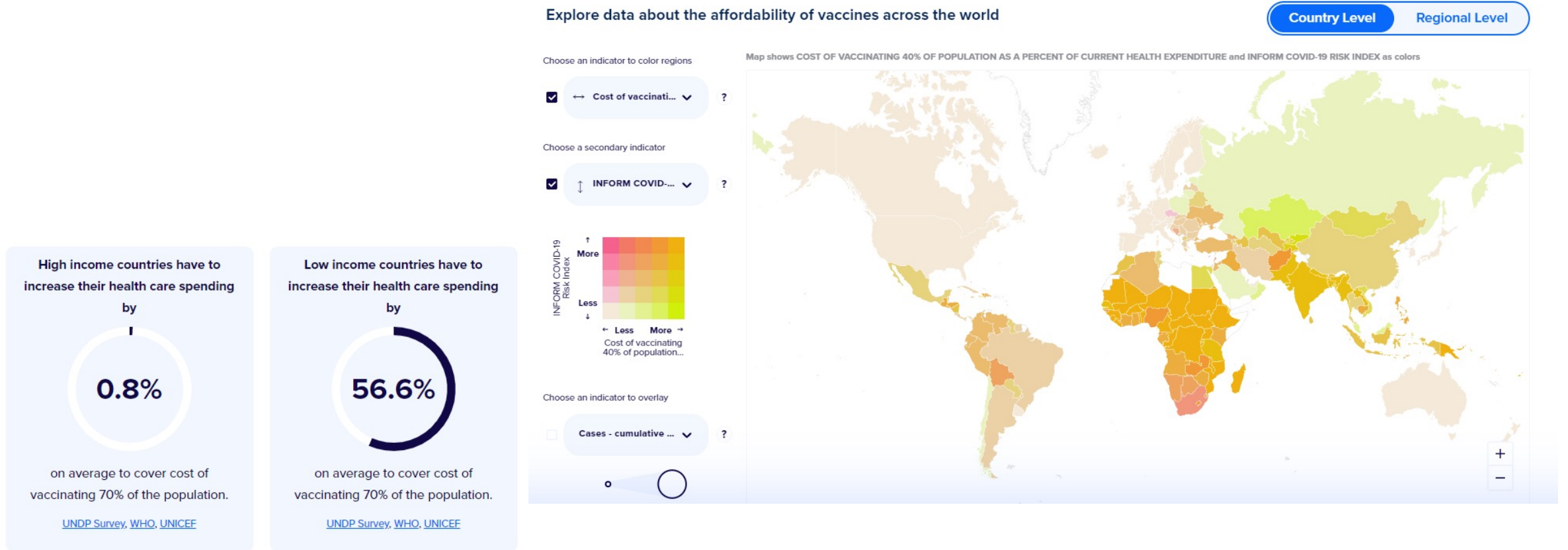

Aşılamadaki küresel eşitsizlik

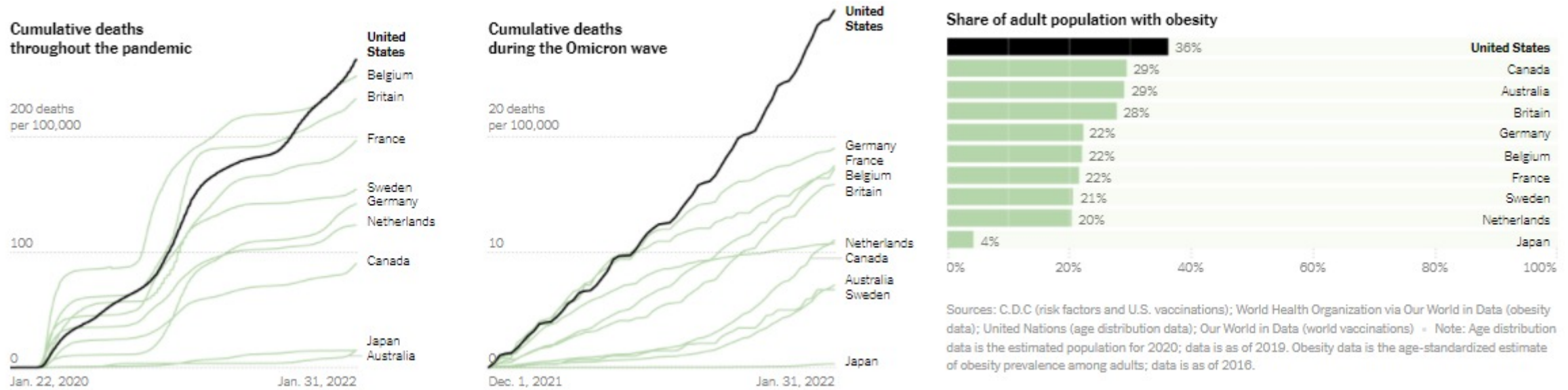

Üreticiler ayda 1,5 milyar doz üretiyor, ancak yaklaşık üç milyar insan hala ilk aşılarını bekliyor.

Nüfusun %40'ını aşılama için gerekli maliyet

Mevcut hastalıklarının durumu pandemi yükünü arttırdı!

Hayvanlarımız bile kilo aldı!

Vita

ABD'nde köpeklerin %50'sinde kilo artışı

- Sahibinin anksiyetesini paylaşma
- Gerginlik atıştırması
- Alıştırma sıklığında artış
- Hareketsizlik

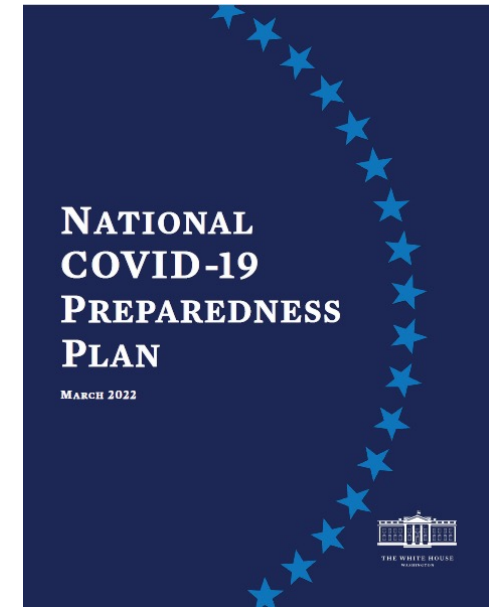
Henry

- <https://www.nytimes.com/2022/03/04/us/dogs-cats-pandemic-weight.html?searchResultPosition=2>
- Emotional eating in companion dogs: Owners' perception and relation with feeding habits, eating behavior, and emotional state.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1558787817301430?via%3Dihub>

Biden planı

- **Yeni** bir halk sağığı sistemi
- Eski ama eskimeyene dönüş:
 - Sağıık temel insan hakkıdır
 - Sağıık hizmetleri bir kamu hizmetidir
 - Bütün Politikalarda Sağıık
 - Alma-Ata'dan Astana'ya Temel Sağıık Hizmetleri

1. Erişilebilirlik ve süreklilik
2. Ekip hizmeti
3. Toplum katılımı
4. Sektörler arası eşgüdüm
5. Koruyucu hizmetlere öncelik
6. Önemli sağıık sorunlarına öncelik
7. Riskli ve kırılgan gruplara öncelik
8. Kademeli hizmet
9. Entegre hizmet
10. Bilgiye/kanıta dayalı
11. Dirençli
12. Hesap verebilir
13. Liyakat
14. İlac, ası ve gereçlerde ulusal yeterlilik

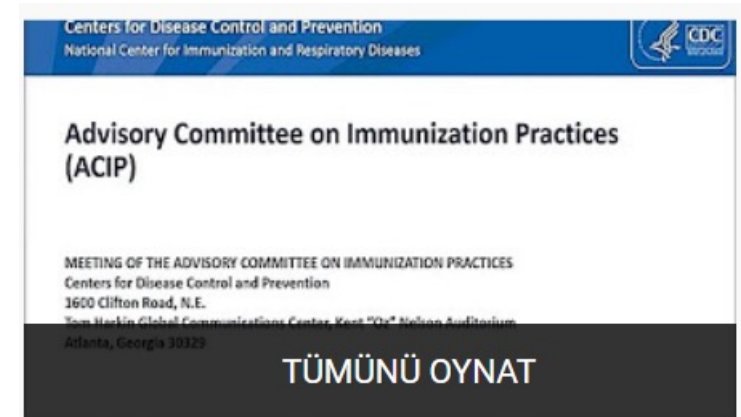

Ülkemizde pandemi yönetimi

- Bilime dayalı
- Şeffaf
- Hesap verebilir

Bir salgın yönetimini hak ediyoruz!

- İki yıl geçti hala, verileri kim nasıl kullanıyor, kullanıyor mu bilmiyoruz!
- «Mutabakatla verilmemiştir!»

ACIP Live Meetings

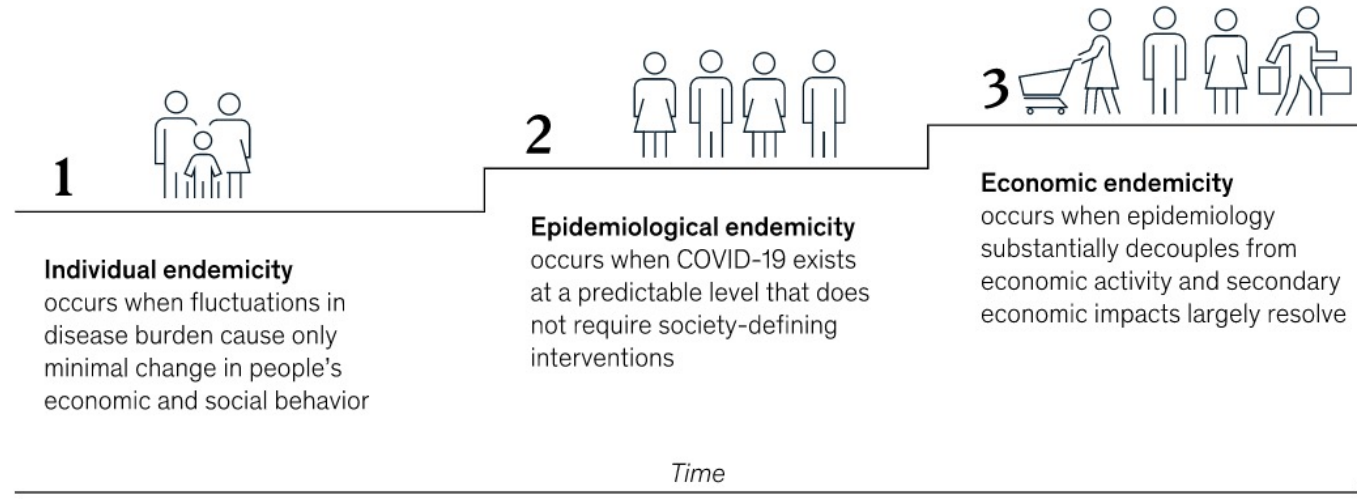
Peki ne olacak?

Pandemiden endemiye mi dönecek?

- «Endemik olacak!»

Three distinct definitions for COVID-19 endemicity are emerging.

The path to COVID-19 becoming endemic

- “Bir epidemiyolog için, endemik bir enfeksiyon, genel oranların statik olduğu bir enfeksiyondur - yükselmez, düşmez. Daha doğrusu, hastalanabilecek insanların oranının, virüsün "temel üreme sayısı (R_0)"nı, yani enfekte olmuş bir bireyin enfekte edeceği birey sayısını dengelediği anlamına gelir. Evet, soğuk algınlığı endemiktir. Lassa ateşi, sıtma ve çocuk felci de öyle. Aşılar onu ortadan kaldırıncaya kadar çiçek hastalığı da öyleydi. Başka bir deyişle, bir hastalık endemik olabilir ve hem yaygın hem de ölümcül olabilir. Sıtma 2020'de 600.000'den fazla insanı öldürdü. Aynı yıl on milyon kişi tüberküloza yakalandı ve 1.5 milyonu öldü. Endemik, kesinlikle evrimin bir şekilde bir patojeni evcilleştirdiği ve böylece yaşamın basitçe "normal"e döndüğü anlamına gelmez.”

Nature | Vol 601 | 27 January 2022 |

Senaryolar

- Birleşik Krallık Acil Durumlar için Bilimsel Danışma Grubu
- Dalgalar halinde
- Dolaşımda aynı anda birden çok varyant olasılığı
- Bağışıklık kaçıışı ve azalan bağışıklık
- Sürveyans, aşılar, terapötikler ve testler
- Bireysel önlemler

<https://www.gov.uk/government/publications/academics-viral-evolution-scenarios-10-february-2022/academics-viral-evolution-scenarios-10-february-2022>

Key: (Relative to Omicron characteristics) ■ Less / better ■ Equivalent ■ More / worse

Scenario 1: Reasonable Best-Case			
Transmissibility	Immune escape	Intrinsic severity	Realised severity
Narrative: Further variants emerge but there is no major antigenic evolution, gains in transmissibility or a return to Delta-level intrinsic severity. Minimal further escape from current vaccines and infection-induced immunity. Minor seasonal/regional outbreaks from waning immunity and minor antigenic change. Existing vaccines used annually to boost vulnerable only. Antivirals have a significant impact on mortality and morbidity and remain effective. Years with higher SARS-CoV-2 waves tend to have fewer influenza cases.			
In the next 12-18 months: Relatively small resurgence in Autumn/Winter 2022/23 with low levels of severe disease.			
Scenario 2: Central Optimistic			
Transmissibility	Immune escape	Intrinsic severity	Realised severity
Narrative: Increasing global immunity leads to generally lower realised severity. Waves of infection are driven by cycles of significant waning immunity and/or the emergence of new variants either from Omicron or other lineages. The general pattern is of annual seasonal infection with good and bad years, the latter with high transmissibility and intrinsic severity similar to Delta. Severe illness and mortality largely limited to vulnerable, elderly and those without prior immunity. Regularly updated vaccines given annually to the vulnerable and to others in bad years. Voluntary protective behaviours are high during waves. Some countries impose NPIs (e.g. face coverings) in bad years. Anti-viral resistance begins to appear and limits use until combination therapies are available.			
In the next 12-18 months: Seasonal wave of infections in Autumn/Winter with comparable size and realised severity to the current Omicron wave.			
Scenario 3: Central Pessimistic			
Transmissibility	Immune escape	Intrinsic severity	Realised severity
Narrative: High global incidence along with increasing population immunity drives unpredictable emergence of variants for many years, with a combination of enhanced immune evasion and greater transmissibility relative to Omicron, sometimes more than once per year and/or with intrinsic severity similar to Delta in bad years. Existing immunity and updated vaccines continue to provide good protection against most severe outcomes. Although no more severe, repeated waves of infection cause widespread disruption with disproportionate impacts in some groups, e.g. children in education. Widespread annual vaccination with updated vaccines. Anti-viral resistance is widespread. SARS-CoV-2 waves do not reduce influenza; SARS-CoV-2 waves overlap leading to further burdens on healthcare. Limited voluntary protective behaviours during waves. Some countries impose more significant NPIs in bad years.			
In the next 12-18 months: Emergence of a new variant of concern results in a large wave of infections, potentially at short notice and out of Autumn/Winter. However, severe disease and mortality remain concentrated in certain groups (and lower than pre-vaccination), e.g. unvaccinated, vulnerable and elderly.			
Scenario 4: Reasonable Worst-Case			
Transmissibility	Immune escape	Intrinsic severity	Realised severity
Narrative: High global incidence, incomplete global vaccination and circulation in animal reservoirs leads to repeated emergence of variants, including through recombination (exchange of genetic material between different variants infecting the same cell). Not all variants are equally challenging, but some show significant immune escape with respect to immunity from vaccines and prior infection. Unpredictable changes in how the virus causes disease alters the rate and age profile of severe disease and mortality, with increased long-term impacts following infection. Widespread annual vaccination with updated vaccines is required. Anti-viral resistance widespread. Voluntary protective behaviours are largely absent and/or a source of societal conflict. Significant use of NPIs is needed, especially when new variants outpace vaccine updates (and/or testing technologies fail).			
In the next 12-18 months: This leads to a very large wave of infections with increased levels of severe disease seen across a broad range of the population, although the most severe health outcomes continue to be felt primarily among those with no prior immunity.			

Pandemiye özel müdahale: Dört büyük küresel boşluğu kapatmak gerekiyor!

- Küresel ağ bağlantılı **sürveyans ve araştırma**: ortaya çıkan bulaşıcı hastalıkları önlemek ve tespit etmek
- **Dirençli ulusal sistemler**: kritik bir sistemi güçlendirmek küresel salgına hazırlık için temel ve yanıt
- **Tıbbi karşı önlem ve araçların temini**: pandemiye müdahale süresini kökten kısaltmak ve adil küresel erişim sağlamak
- **Küresel yönetim**: sistemin sıkı bir şekilde koordine edilmiş, uygun şekilde finanse edilmiş ve sonuçlar için net hesap verebilirlik

Normale dönmek ne demek?

- İstesek de istemesek de yeni bir normal geliyor!
- COVID-19 mızrağın sadece ucu.
- Yaklaşık 12.000 yıl süren, bildiğimiz şekliyle insan uygarlığının ortaya çıktığı Holosen'den çıkıyoruz.
- Şimdi, insanların gezegenin geleceğini şekillendiren baskın kuvvet olduğu, "Antroposen" diyebileceğimiz yeni bir jeolojik çağa girmekteyiz.
- **Bu yeni çağda ne yapacağız?**
- *«Belirsiz gelecek karşısında, gezegensel baskıları hafifletirken insan özgürlüklerini genişletmeyi hedefleyen yeni cesur yolları mı seçeceğiz? Yoksa, aynı tas aynı hamama geri dönmeye çalışmayı, donanımsız ve düzensiz olarak tehlikeli bilinmeyene doğru sürüklenmeyi -ve kaçınılmaz olarak batmayı- mı seçeceğiz?»*

Değişim zamanı geldi

- Bu yeni çağda sağ kalmak ve gelişmek için, insanlar ve gezegenimizin birbirine sıkı sıkıya bağlı kaderini göz önünde tutan, **varsılların karbon ve madde ayak izinin yoksulların olanaklarını ortadan kaldırdığını gören bir ilerleme yolunu yeni baştan tasarlamak zorundayız**
- Geleceğimiz, insanlar veya ağaçlar arasında seçim yapma sorunu değil; ya hiçbiri olmayacak ya da her ikisi birlikte olacak sorundur.
- COVID-19 sonrasında izlenecek yol, bir neslin yolculuğu olacak.
- Umut: **Tek Sağlık!**

*Kaderin tahtını artık seçim gasp etti; ve
bu seçim de, seçebilme gücüne dayanıyor.
Antroposen -insan çağı- dediğimiz bu cesur yeni jeolojik çağda,
türümüzde ve sadece bizim türümüzde dünyamızı
yeniden hayal edip kurma, adalet ve sürdürülebilirliği
seçme gücü var.*

Zeytini seçerek başlayalım!

T24 Haftalık Yazarı

Pınar Okyay

✉ haftalik@t24.com.tr

06 Mart 2022

- A +

Zeytin

Bin yaşında olanları hemen yanı başımızda; 3 bin yaşında olanları ise arasak bulabileceğimiz uzaklıktadır. Sessiz tanıklarındır yaşananların. Legolas'ın dediği gibi, "eski, çok eski,..ve hafızası dolu"

<https://t24.com.tr/yazarlar/pinar-okyay/zeytin,34483>

Teşekkür ederim
pinarokyay@hotmail.com